

Predsednica Republike Slovenije

NATAŠA PIRC MUSAR

Govor predsednice Republike Slovenije Nataše Pirc Musar na slovesnosti ob 80-letnici osvoboditve od nacifašizma in postavitve spomenika bazoviškim junakom ter 95-letnici prvega tržaškega procesa

7. september 2025, Bazovica

Velja govorjena beseda!

Spoštovane Primorke in spoštovani Primorci, dragi rojaki,
spoštovani predstavniki odbora za proslavo bazoviških junakov,
spoštovani župan Trsta gospod Roberto Dipiazza,
spoštovani tržaški škof Enrico Trevisi,
spoštovani visoki gostje s slovenske in italijanske strani.

Veliki književnik in domoljub Alojz Rebula je o narodni zavesti in zvestobi do naroda doživeto zapisal, »da sta vsakdanji in intimni, zagrizeni nekje na dnu, pri sami koreniki ljubezni in da segata do našega substrata, do erosa«. Takšno poglobljeno, močno in iskreno čutenje do slovenstva, jezika, kulture in pravičnosti so v svojih srcih nosili Ferdo Bidovec, Franjo Marušič, Zvonimir Miloš in Alojz Valenčič. V času mladosti, sanj in hrepenenj, ko bi morali razvijati svoje talente, si ustvariti družine in snovati načrte za svojo prihodnost, so se spopadli z nasilnim in sistematičnim fašističnim ustrojem, uperjenim v izbris slovenske narodne skupnosti in vsega slovenskega zahodno od rapalske meje.

V časih preizkušenj, ko se spoprijemamo z vprašanji o lastnem obstoju, preživetju, samouresničevanju ter usodi ljubljenih in skupnosti, se pokaže dejanska veličina ljudi. Bazoviški junaki so v sebi nosili nesporno moralno, duhovno, srčno in intelektualno veličino. Pri svojih dejanjih so izhajali iz notranjega bistva, iz globine srca in duha, hrepenenja po svobodi in iz čuta za soljudi. Strahopetnemu, nasilnemu in načrtnemu teptanju narodnostnih, jezikovnih, kulturnih, političnih in ekonomskih pravic, ki so ga izvajali fašistični režim in njegovi škvadristi, so se skupaj s somišljeniki odločno in pogumno uprli. Niso poklekli in sprejeli terorja, požigov, poniževanj, zapiranja slovenskih društev, zadrug in šol, izrinjanja slovenskega jezika ter uničevanja političnih in gospodarskih temeljev slovenstva.

Borbaši so za vrednote antifašizma, na katerih je utemeljena sodobna Evropa, žrtvovali svoja mlada življenja. Umrli so z upanjem, da bosta njihova bolečina in žrtev postali temelj svobode in glasu prihodnjih rodov. Niso se motili – njihov boj ni bil zaman, njihovo upanje se je uresničilo. Narodi Evrope in širše, ki uživamo sadove demokratičnih družb, vemo, da boj proti fašizmu in nacizmu ni bil zaman. Je bistvo našega obstoja, dostojanstva, svobode, razvoja in upanja. K temu so s svojimi nesebičnimi prizadevanji prispevali mnogi. Tigrovcem, borbašem, Maistrovim borcem, partizanom,

osamosvojiteljem in vsem narodno zavednim ljudem, ki so se z orožjem ali kulturo borili proti zatiranju ter krojili slovensko preteklost in sedanost dolgujemo spoštljiv spomin in večno hvaležnost.

Spoštovani.

Simbolika Bazovice kot mesta spomina na žrtve ter prvi protifašistični odpor v Evropi je trajna in brezmejna. Prvi tržaški proces, razsežnost aretacij in obsodb ter hitra usmrtitev junakov so razgalili uničevalne namene fašizma ter predramili širšo mednarodno skupnost. Zaradi Bazovice, aktivnega odpora borbašev in tigrovcev ter njihove prelite krvi se je v obdobju pred drugo svetovno vojno razširilo spoznanje, da je fašizem ena najbolj mračnih, sovražnih, totalitarnih in nasilnih ideologij, ki jo je treba omejiti in zatreti. Žal je zgodovina pokazala, da je bila večina držav pri razumevanju dogodkov med obema vojnama previdna in prepočasna, kar je omogočilo povezovanje fašizma in nacizma ter opustošenje, zločine in milijonske žrtve v drugi svetovni vojni.

Primorci ste več kot dvajset let trpeli fašistično nasilje. Pisatelj Boris Pahor je nazorno povedal, da »je bil prvi bazoviški proces strašen udarec, ki je udaril po srčiki slovenstva na Primorskem«. Fašistična represija je zarezala globoko v narodnostno bit ter vse vidike svobodnega človeškega delovanja, uresničevanja, čutenja in izražanja. Zgodovinske rane so običajno globoke; za njihovo celjenje potrebujemo čas, modrost, iskreno razumevanje, strpnost in sočutje. Veseli me, da so po 95-ih letih uradni odnosi z Republiko Italijo zelo dobri. To se kaže v političnem, gospodarskem in čezmejnem sodelovanju, podpori narodnim manjšinam, kulturnih in izobraževalnih projektih ter prijateljskih stikih med prebivalci ob meji. Skupne pobude ob spoštovanju zgodovine in bolečih spominov, tudi na podlagi čedalje večjega poznavanja krajev, kot je Bazovica, naj bodo dokaz, da sodelovanje, razumevanje in medsebojno spoštovanje gradijo trdne in trajne vezi med državama. Ob dostojnem spominu na zgodovinska dejstva, bolečino in trpljenje moramo nenehno iskati moč sprave in odpuščanja ter zagotoviti, da se grozodejstva iz časa obeh svetovnih vojn ne bodo ponovila.

Spoštovani.

Bazovica ni le kraj, ampak tudi simbol slovenskega, hrvaškega, italijanskega in evropskega antifašizma. Je simbol notranje moči, zrelosti, modrosti, človečnosti in zmožnosti narodov, da živijo v miru, sožitju, medsebojnem razumevanju, pravičnosti in skupni odgovornosti za prihodnje generacije. Zato se ob 80-letnici delovanja posebej zahvaljujem predsedniku odbora za proslavo bazoviških junakov gospodu Milanu Pahorju in vsem članom odbora. Iskrena hvala za vašo predano in zavzeto delo ter ohranjanje spoštljivega spomina na bazoviške žrtve in vrednote antifašizma. Hvala, ker ste bili vedno glasniki kulture dialoga, miru in sožitja.

Zgodovina nas uči, da kršenje človekovih pravic ter nasilje nad manjšinami in narodi vodita v odpor in dodatno nasilje. Takšno nerazumno spiralo nasilja že predolgo spremljamo v Gazi in drugje po svetu. Zato je naša skupna odgovornost, da ohranjamo svobodo, spoštujemo pravice vseh ljudi in gradimo družbo, kjer je raznolikost vir razvoja in moči, ne pa konfliktov. Samo s pogumom, modrostjo, iskrenim premislekom, strpnostjo in medsebojnim spoštovanjem lahko preprečimo ponavljanje zgodovinskih napak. Svet to danes potrebuje bolj kot kdaj koli prej.

Slava bazoviškim junakom!